

GRÄFSNÄS SLOTTSRUIN

Gräfsnäs slotts historia

Idag utgör Gräfsnäs slottsruin en hårt restaurerad gallerförsedd huvudbyggnad med omslutande torrlagd vallgrav. Ruinen är en spillra av den ursprungliga palatsliknande fästningen i svensk-fransk renässansstil. Slottet som gått ett så sorgligt öde till mötes uppfördes under mitten av 1500-talet och hann med många ägarbyten innan det slutligen övergavs under slutet av 1800-talet.

På medeltida grund

Enligt traditionen skall ett medeltida hus funnits på samma plats där slottet senare uppfördes. Arkeologer kunde vid utgrävningarna på 1930-talet konstatera att slottets södra del rymde rester av en medeltida byggnad. Även markradarundersökningar 2009 har påvisat spår efter förmodade medeltida lämningar.

Västergötland-Göteborgs Järnvägs AB köpte slottsparken med ruin 1911. Kartan är från samma år.

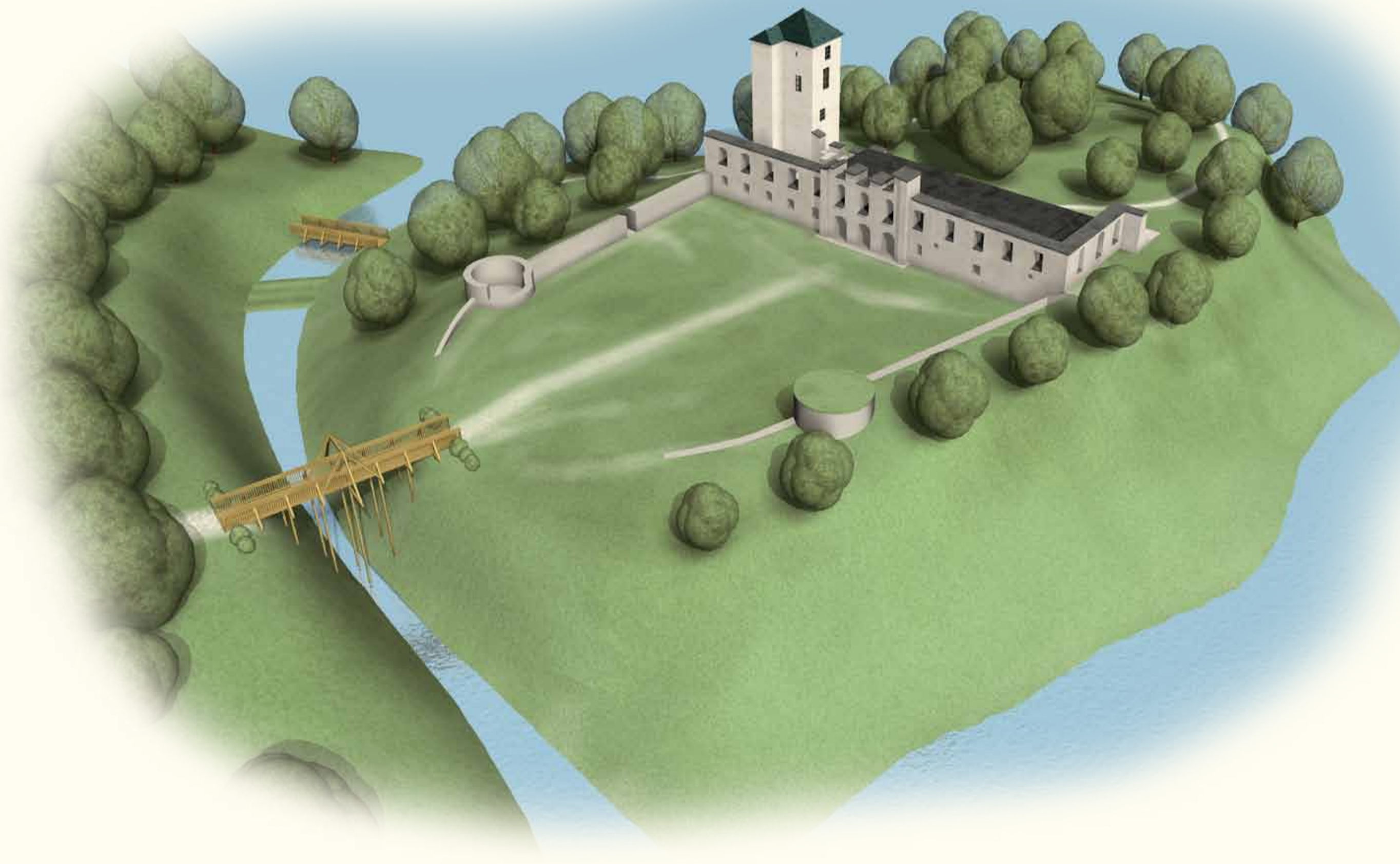
Enligt en annan tradition skall Gräfsnäs ha sitt ursprung i borgen Loholmen i sjön Antens nordligaste vik. Ägaren till Loholmen, greve Sten Eriksson Leijonhufvud fick på 1550-talet tillstånd att byta till sig mark i närheten varför det är troligt att byggnadsmaterial från Loholmen kom till användning vid uppförandet av Gräfsnäs slott. Sten var gift med Ebba Lilliehöök som födde elva barn. En dotter, Margareta, gifte sig med Gustav Vasa och blev Sveriges drottning.

Gräfsnäs slott var en av de största slottsanläggningarna i Västergötland. Ebba Månsson Lilliehöök förvaldade efter makens död 1568 slottet fram till 1571. Gräfsnäs förblev under kommande år i släktens ägo.

År 1634 brann Gräfsnäs ned till grunden. Vid återuppbyggnaden förändrades borgen från försvarsborg till magnifikt senrenässansslott. Slottet förblev i släkten Leijonhufvuds (senare Lewenhaupt) ägo fram till 1724.

Slottet ombyggt flera gånger

En rad olika ägare avlöste varandra, och 1734 brann

Gräfsnäs slott för andra gången. Dåvarande ägaren lät återuppbygga det samma år.

År 1814 genomgick Gräfsnäs slott en omfattande ombyggnad. Valvet till borggården togs bort och de höga vallarna runt borggården raserades. Slottet beskrivs vid den här tiden ha varit en av de mest praktfulla stenbyggnaderna i Västergötland med 50 rum, två höga torn och ett högt mittparti i tre våningar. I den stora vestibulen bar åtta pelare upp de vackra kryssvalven. De två runda försvarstornen stod i förbindelse med slottets källarvåning genom gångar inuti vallarna.

Den ruin vi idag ser är till stora delar från denna tid.

Gräfsnäs slott enligt Erik Dahlberg. Tecknat på 1600-talets senare hälft, ur *Svevica Antiqua*.

Slottet som det såg ut före branden 1834. Tecknat av Thora Thersner.

På 1890-talet var slottet en ruin. Foto: August Bruno.

Samma år anlades en stor engelsk park omkring slottet, varav det än idag finns kvar storvuxna lövträd.

År 1834 köpte Otto Ulfsparré slottet för 110 000 kannor brännvin, nästan 290 000 liter. De skulle levereras från Ulfsparrés eget bränneri. Samma dag som köpekontraktet undertecknades brann Gräfsnäs slott för tredje gången.

Under 1800-talets senare del genomgick Gräfsnäs slott flera ombyggnationer, bland annat fick taket en annan resning och bekläddes med röd engelsk skiffer. År 1880 sprängdes skiffertaket och murar bort för att användas på andra byggnader i trakten.

Taket togs bort

Den siste som bodde på slottet var fiskaren Nils Andersson. Han använde ett par rum till vänster om huvudentrén medan svinstian låg i ett av de runda försvarstornen. Nils Andersson betalade hyran i fisk. Efter hans död använde traktens ungdom slottets gästbudssal till fest och dans. Till slottsbyggnadens slutgiltiga undergång bidrog prästerna i trakten som inte kunde acceptera att bygdens ungdom samlades i slottet. Genom att ta bort taket på slottet var vägen mot totalt förfall oundviklig.

År 1911 tog Västergötland-Göteborgs Järnvägs AB över och lät restaurera Gräfsnäs slottsruin för första gången. Det södra tornet revs och teglet användes som byggnadsmaterial. På 1930-talet påbörjades konservationsarbeten av ruinen. Idag är Alingsås kommun huvudman. År 1996, efter flera års restaurering, öppnades slottsruinen för allmänheten.

The History of Gräfsnäs Castle

Gräfsnäs Castle today consists of a heavily restored main building with barred windows and surrounding dry moat. The ruins are remnants of the original palatial fortress built in Swedish-French Renaissance style. The castle, which met with such a tragic fate, was constructed in the mid 16th century and belonged to many different owners before it was finally abandoned in the late 19th century.

GRÄFSNÄS SLOTTSRUIN

Sägner och myter om Gräfsnäs

slottet skulle brinna tre gånger och efter tredje branden förbli öde i all framtid.

Spådomen som uttalades har slagit in. Gräfsnäs slott brann 1634, 1734 och 1834. Men varje gång byggdes slottet åter upp. Det nästan femhundra år gamla slottet blev en ruin så sent som under 1890-talet då prästerskapet beslutade att ta bort taket för att stoppa ungdomarna som använde byggnaden för dans. Ett hus utan tak är sårbart, förfallet går fort då väder och vind får full frihet.

Enligt sägnen var det en kvinnlig arbetare som uttalade förbannelsen över Gräfsnäs. Kan det vara hon som är avbildad på tegelstenen?

Flera sägner och myter om Gräfsnäs slott har skapats och levt kvar från generation till generation under århundradens lopp. Giriga och grymma grevar har fått mindre ärofulla eftermälen. Hemliga gångar, mytomspunna skatter och skelettfynd i borgmurarna har ökat attraktionskraften i berättelserna om Gräfsnäs. En av de mer livaktiga sägnerna är den om förutsägelsen av de tre stora bränderna som drabbat slottet.

Spådomen om bränderna

Tegel har tillverkats på flera ställen i Gräfsnäs omedelbara närhet. Det var huvudsakligen kvinnornas arbete att älta murbruk. Lermassan trampades med de bara fötterna, därefter bearbetade kvinnorna lermassan i timtal med mjuka spön. En av dessa fattiga arbeterskor skall enligt sägnen haft anledning att hata släkten Lilliehöök-Leijonhufvud.

Under Ebba Lilliehöök's tid på 1500-talet förbannade kvinnan Gräfsnäs ägare; här skulle hat och bitterhet råda och ingen ägare skulle besitta slottet i mer än tre led och

Sophie von Knorring var en av den svenska realistiska romanens främsta företrädare. Hon föddes på Gräfsnäs 1797 och slottet och dess omgivning gav stoff till flera av hennes romaner.

Inspirerande miljö

Som dotter till en av slottets arrendatorer tillbringade författaren Sophie von Knorring (född Zelow) sin barndom på Gräfsnäs. Slottet och parken var fulla av hemligheter och mystik; dessa sagor och sägner använde sig Sophie von Knorring av i sina romaner. Hon skrev om blodfläckar i slottet, fläckar som hur man än gned och skurade, kom igen, och om hur man i slottets källare funnit ett skelett av en riddare i full rustning. Hon berättar att under jungfrukullen i parkens västra del vilar enligt sägnen en jungfru som inte fick begravas i vigd jord.

Tales and myths about Gräfsnäs

Many tales and myths about Gräfsnäs Castle have been created and passed down from generation to generation over the centuries. Greedy and cruel counts have gone down in history with less than honourable reputations. Secret passageways, mythical treasures and skeletal remains in the walls of the castle have enhanced the dramatic value of the stories about Gräfsnäs. One of the more vivid legends is that of the prediction of the three great fires that ravaged the castle.

Spår av gångna tider

På 1930-talet påbörjades konserveringsarbeten av ruinen på initiativ av Västsvenska hembygdsnämnden under ledning av Riksantikvarieämbetet. Under 1930-talets slut genomfördes också arkeologiska utgrävningar av ruinen. Bland fynden fanns keramik

Under åren då slottet stod övergivet kom delar av det till användning i andra byggnader i trakten. Denna vackert ornerade rosetsten återvändades dock till slottet på 1930-talet.

från 1500-talet och framåt, fragment av en handkvarn, kakel av olika färg och format, kritpipor, ornerat flaskglas, äldre fönsterglas, bronsknappar, pärlknapp, bronsbygel, krantapp, järnnyckel och en sax. Dessutom har några silvermynt hittats, det äldsta från 1577.

Fantasieggande natur

Det är inte omöjligt att även växt- och djurlivet i området kring Gräfsnäs slottsruin har bidragit till mytbildningen. Här finns gott om storvuxna ekar, hålträdd, alléer och dammar som sätter fart på fantasin. Miljön är också mycket lämplig för exempelvis kattuggla och fladdermöss. Inte mindre än sex olika arter av fladdermöss har påträffats. Även själva ruinen erbjuder goda förutsättningar för fortplantning för vissa av arterna.

Gräfsnäs slottsruin ligger på en udde i sjön Anten, vars namn kan härledas till det fornnordiska ordet för svan, alpt. Anten är alltså svansjön och än idag trivs svanarna bra i sjön.

Långöra fladdermus

Traces of the past

Preservation work on the ruins began in the 1930s on the initiative of the West Sweden Local History Council under the guidance of the Swedish National Heritage Board. Archaeological excavations were also carried out at the castle site in the late 1930s. Finds included ceramics from the 16th century and later, fragments of a hand-mill, tiles of various colours and shapes, clay pipes, decorated bottle glass, window glass, bronze buttons, pearl button, bronze loops, tap, iron key and a pair of scissors. A few silver coins were also discovered. The oldest was dated 1577.

Fascinating setting

The magical setting of Gräfsnäs Castle ruins makes this a unique place and an ideal home for tawny owls and bats. No less than six different species of bats have been observed here. The ruins themselves provide a suitable breeding habitat for some of the species too.

The ruins of Gräfsnäs Castle stand on a promontory on the shores of Lake Anten. The name of this lake can be traced back to the Old Norse word "alpt" which means "swan". Anten is thus "Swan Lake" – a most apt name, even today, as the swans are perfectly happy here.